

propadajícího zkáze v posledním lidském věku. Seskupí se kolem dobrého kněze, který by je věrně vyučoval z Božího zákona a byl mezi nimi správcem svátostí Kristových, hodným toho úřadu.

II. Vznik a počátky Jednoty bratrské

Přímo k bratrstvu, které se již prve bylo vytvořilo kolem Petra v Chelčicích a přechálo svého učitele, ani k Bratřím vilémovským se kruh Řehořův nepřipojil. Od přidružení ke zbytkům Táborů zdržovala je zásada neužívat násilí. Spíše přistoupili jednotlivci z těchto skupin k dosavadnímu kruhu týnskému. Řehoř měl osobní pouto, kterým se mu dařilo získávat a shromažďovat Bratry a Sestry v širokém, daleko rozptýleném kruhu. Chodil od místa k místu jako živá spojka mezi skupinami a jednotlivci, i když větší část Bratří, hlavně pražských, našla společné sídlo daleko od Prahy i od Chelčic – na panství litickém ve vsi Kunvaldu poblíže města Žamberku.

Odchod do venkovského ústraní měl zřejmě Bratřím usnadnit odvrácení od světa s jeho pokušeními a dát možnost života co nejprostšího v bratrském společenství. Kunvald je poutal proto, že v žamberském farářovi podobojí Michalovi konečně poznali kněze dobrého života a horlivého duchovního pastýře, jehož péčí se rádi svěřili. Litické panství náleželo Jirřimu z Poděbrad, jemuž patrně nebylo proti mysli zalidnit Kunvald pilnými osadníky. Vyhověl tedy přimluvě Rokycanově, když jej Bratři požádali o prostředkování u krále. Stalo se tak asi roku 1457 nebo 1458.

Řehoř zval i Rokycanu, aby opustil porušenou cestu Antikristovu. Ale Rokycana se cítil příliš odpověden za husitskou církev a za její jednotu, než aby mohl opustit své místo v jejím čele a sloužit jen hloučku nejhoriivějších. Rozhodl byt v dobré vůli způsobit ovšem časem odcizení.

Kruh Bratří rostl. Vedle Michala našli dobrého kněze v Hradci Králové v Martinovi, jenž však ve městě s hloučkem Bratří neobstál a přišel do Krčína nad Metují. Pro zásadu, že hříšný kněz neposvě-

cuje, vytrpěl těžké protiventství kruh horlivých husitů, v učení blízký Táborům, který se o několik let dříve shromáždil kolem kroměřitzského kněze Štěpána, oddělil se však od něho a po mnohém bloudění našel útočiště v Klatovech. B. Řehoř si získal důvěru těchto Bratří, takže se připojili k Jednotě (jak se již dříve podobným skupinám vyznavačů říkalo) jako její klatovský sbor. Také Valdenští, žijící v Chelčicích, kteří byli v minulé generaci ve svém vyznání posílení husitstvím, byli Bratřím blízcí a někteří z nich se dali mezi ně.

Spojení skupin různého vzniku vedlo k potřebě najít *základnu* pro vytvoření skutečně jednotného společenství. Vskutku došlo k společnému usnesení především s Bratry klatovskými, že zanechají všech spisů odporných zákonu Božímu, budou *dosť míti na svatém Čtení* (evangéliu) a budou se řídit Božím zákonem. Přidržet se biblického učení bez přemíry lidských výkladů Božích tajemství zůstalo pak Bratřím provždy základním věroučným pravidlem. Bylo doprovázeno vyznáním hotovosti ke křesťanskému životu. „My jsme ti, jenž jsme se na to vydali, abychom samým Čtením se zpravovali a příklady Pána Krista i svatých apoštolů v tichosti, v pokoře, v trpělivosti, v milování nepřátel, jim dobře činíce i dobrého přejíce i za ně se modlíce“ (B. Řehoř v listu podkomořímu Valečovskému).

A nepřátelé se dostavili při vši tichosti Bratří. Politika krále Jiřího nesla se k tomu, aby v Čechách byla zachována linie určená basilajskými kompaktáty. Aby nemohlo být na Čechy žalováno, že trpí mezi sebou bludaře, neměla být dopuštěna žádná další úchylika od učení a řádů církve římské. Bratři ovšem postoupili daleko za kompaktáta. Zejména nesdíleli římské dogma o předpodstatnění chleba a vína při večeři Páně a odmítali klanět se před hostií. Nevěřili, že by hříšný kněz posvěcoval. Ve smyslu doslovného znění kázání na hoře zavrhovali přísahu. Dráždili své okolí požadavky přísné mravní kázně v lidu, ovšem i u kněží. Brzy byli pomlouváni, jako by ve svých soukromých shromážděních páchali nepravostí, a roznášelo se, že za-
mýšlejí vojenskou vzpouru podle tábořského vzoru.

Král Jiří začal proti nim r. 1460 zakročovat zvláště v Praze, a i B. Řehoř okusil vězení, které ještě tíže dolehlo na řadu jiných Bratří. Vcelku však Bratři v tomto *prvním pronásledování*, za něhož je Ro-

kycana hleděl co možná chránit, odolali. Hájili se písemnými obranami hlavně z pera Řehořova, v nichž zároveň podávali vyznání své víry, a především vyznavačskou trpělivostí. Zakoušeným utrpením se ještě více utvrzovali ve vědomí osobitého společenství.

Společný život vyžadoval záhy určitých řádů. Dali si je „svolením na horách rychnovských“ (nad Kněžnou) r. 1464. Položili v čelo stručné vyznání víry: „Přede všemi věcmi nejprve o to jsme se svolili, abychom se spolu v víře Pána Krista ošťihali a v spravedlnosti ustavovali, kteráž z Boha jest, v lásce přebývající, naději měli v Bohu živém.“ Zavazují se pak k ctnostnému a pokornému životu ve vzájemném vzdělávání a napominání i kázni. Kněží, kteří mezi Bratry vstupovali, a učitelé (laičtí kazatelé) jsou zavázáni k příkladnému životu bez soukromého majetku. Mají dbát vlastního duchovního růstu a věnovat se duchovenské službě. Vedle toho mají však pracovat ke své obživě a aby měli z čeho udělit bližním. Při rozptýlenosti Bratří neměli kněží stálého bydliště a obcházeli údy diasporních sborů. K doзору nad životem všech členů, i kněží, byli postaveni hospodáři a hospodyně (otcové a matky rodin) osvědčené víry a příkladného života jako Starší, odpovědní za ostatek sboru. Do sboru vstupovali další „kající“, totiž takoví, kdo litovali dosavadního způsobu života a přidružovali se k Bratřím, aby po určité době byli mezi ně přijati. Vidíme tu již v počátcích Jednoty rozdělení údů na tři skupiny: kající budou brzy nazýváni počínajícími, za členy přijatí prospívajícími, osvědčení a jiné vedoucí dokonalejšími. Již záhy se dovršuje sborové zřízení ustavením správního ústředí, jímž byla jakási rada Starších z různých sborů.

A snad tou dobou již se Bratří jmenují *Bratry a Sestrami zákona Kristova*, kdežto nepřiznává veřejnost jim stejně brzy začala přikládat kacířské jméno *pikartů*. Přese všechny protesty nedovedli Bratří odvrátit jeho užívání, až se jim i sami později před zahraničními přáteli nazývali, když v reformační době pozbylo hanlivého významu. Podobně se bránili a neubránili jménu *Valdenských*, třeba vykládali svůj rozdíl vůči nim a zdůrazňovali vlastní „původ“ své jednoty. – Sociálním původem byli Bratří patrně z největší části z „obecného lidu“ z venkova i z měst. Od počátku náleželi mezi ně i někteří rytíři a kněží. Při

rytířích (zemanech) se rozumělo, že se vzdali správy poddaných, i když ne majetku, pokud z něho nerozdali značný díl chudým.

Zároveň dospívali Bratří, zejména B. Řehoř, k zásadnímu řešení otázky pravého *kněžství*. Pravé kněze nemá bloudící církev římská, v níž není pravého učení Kristova a v níž se při udělení kněžského úřadu nehledí k dílu Kristovu v nitru svěcení, takže pak podle jejího řádu udělené kněžství platí, i když kněz způsobem života projevuje úplnou nehodnost ke službě Kristu. Jednota Bratří musí se proto od římského kněžství oddělit. Když Bratří nenašli lepšího řádu ani u Valdenských ani v církvích pravoslavných, rozhodli se konečně – domýšlejíce i zde náběhy reformace husitské – k zřízení vlastního kněžství na základě volby, vykonané delegáty sborů ve Lhotce u Rychnova r. 1467. Provedli ji tak, že vybrali devět Bratří, které podle jejich duchovních darů a podle jejich života pokládali za způsobilé k této funkci, a z nich byli losem ke kněžství určeni tři: selský syn Matěj z Kúnvaldu, mlynář Eliáš z Chřemovic na Moravě, krejčí Tůma z Přelouče. B. Matěj obdržel mezi nimi přední místo. Řehoř zůstával vlastním duchovním vůdcem.

Abyste bylo vyhověno pochybnostem méně vyspělých Bratří a očekávaným námitkám zvenců, byla dodatečně přece jen zjednána souvislost se starším kněžským řádem a potvrzení zvolených získáno z pramene římského a valdenského. B. Michal, kněz římsky svěcený, byl vyslán k nejstaršímu valdenskému knězi v Čechách, aby si od něho vyžádal svěcení – ochota onoho kněze měla být znamením, že Bůh schvaluje tuto cestu – a aby přenesl toto svěcení spolu se svým svěcením římským na zvolené tři Bratry, především na B. Matěje. Když se tak stalo, vzdal se B. Michal svého římského kněžství a ovšem i valdenského, přijaté jen za daným účelem. Dalším losováním byl zvolen za bratrského kněze a vyžádal si nové potvrzení od B. Matěje. Došlo tedy i po tomto potvrzení prvních kněží z pramene staršího ke zcela určitému rozchodu s kněžstvím římským a valdenským. Rozdíl mezi kněžským a biskupským úřadem Bratří, podle Písma, neuznávali.

Zřízení vlastních kněží bylo v očích tehdejší křesťanské společnosti protizákonnou svévolí. Rokycana nemohl nyní Bratry uchránit no-

vého pronásledování, ano musil se jich výslovně zříci. Bratři odolali i tentokrát, nezaleknuti mučedlnickou smrtí několika svých druhů, a domlouvajíce svému nekdějšímu učitelu, aby se rozpomenul na cestu, na kterou je sám byl uvedl.

III. Staří Bratři

Rokycana i Jiří zemřeli r. 1471. Za slabé vlády krále Vladislava II. Jagelovce, jemuž však na čas odňal vládu nad vedlejšími zeměmi české koruny uherský král Matyáš, vzrostla moc pánů na úkor moci královské tak velice, že na svých panstvích vládli téměř samostatně. Tu mělo pro zevní příběhy Jednoty základní důležitost, že si získala *přízeň a ochranu některých šlechticů*, kteří ocenili tichost a pracovitost Bratří, přáli jim místa na svých panstvích, chránili je před dosahem zákonů, podle nichž vlastně neměli být v zemi trpění a v některých případech sami se k Jednotě přiklonili. Bratři tak prožívali dobu více než třicet let, kdy byli pronásledováni vcelku ušetřeni. Zatím se v Čechách a na Moravě jako výsledek nerozhodného zápasu mezi husity a katolíky postupně vžívala zásada, že víra je dar Boží, a proto nemá být vnučována. Zákonné ochrany Bratří ovšem nepožívali, ani když byl r. 1485 uzavřen náboženský mír mezi stranou podobojí a podobojí.

R. 1480 přijali mezi sebe značný počet *Valdenských z Branibor*, kteří byli doma těžce pronásledováni; zjednali jim místo v Lanskroutě a v okolí a na panství fulneckém na Moravě. Braniborští Valdenci vytvořili německou větev Jednoty. Jejich příchodem Jednota na sebe upozornila a mnozí Bratři se museli z Moravy vystěhovat. Tento první bratrský *exil v rumunském Multansku* netrval dlouho; vypovědací rozkaz krále Matyáše byl brzy odvolán.

V klidnějších těchto letech přibývalo Bratří. Opravdoví utrakvisté si uvědomují slabost své církve a připojují se k Bratřím pro jejich upřímnost a horlivost, pro čistotu jejich učení a apoštolských řádů. Spolutvoří s nimi množství se sbory. Jsou mezi nimi i lidé školsky vzdělaní jako Ambrož ze Skutče, Jan Vilímek, někdy tábořský farář,

bakalář *Prokop* z Jindřichova Hradce, *Tůma Písař*, *Jan Klenovský* z Prostějova. Bratři nově získaní se družili k B. Řehořovi v činnosti literární. Pokoušejí se o rozvedení i o zdůvodnění hlavních bratrských thesů. Propracovávají otázky, které se Bratřím nově naskytaly. Byl to zejména poměr skutků, Bratřimi tak velice zdůrazňovaných, k víře a k milosti.

B. *Řehoř zemřel* v Brandýse n. Orlicí r. 1474. Po dvacet let byl pastýřem a vůdcem vznikající a pak již jeho návodem plně organizované Jednoty, skrze níž by byl rád dovršil dílo opravy církve, započaté husitstvím. Přímého nástupce ve svém vůdcovském postavení neměl. B. *Matěj*, Starší z jeho podnětu zvolený, stál v čele Jednoty po další čtvrtstoletí, ale vlastní duchovní vedení přešlo brzy na skupinu Bratří kolem něho. Ti promýšleli a prosazovali další orientaci Jednoty. A po roce 1480 byla Jednota, jedněmi z nejhrubších nepravostí pomlouvaná, jiným však svou mravní výši imponující, znovu posílena přílivem hleďačů pravdy z církve podobojí. Byli mezi nimi studenti i učitelé pražské univerzity, zejména *Lukáš Pražský* se svým bratrem *Janem Černým*, lékařem, a *Václav Krasonický*, získaní nejprve četbou spisů Chelčického a pak osobním poznáním pro Jednotu, v níž časem zaujali vůdčí místa.

Jednota v této době zevního klidu ustalovala *zřízení* svých sborů, své *řády* i své *učení*. Spolu se vzrůstem počtu údů a sborů v Čechách i na Moravě rozmnožovala počet svých kněží, za něž byli zřizováni i ženatí mužové, kdežto mladší kněží se po přijetí kněžství neženili. Kněžské bezženství se stalo v Jednotě pravidlem. Vedle jáhnů (budoucích kněží) pomáhali v péči o sbor Bratři soudcové, volení doživotně z hospodářů, nástupci sborových Bratří starších, kdežto jménem Starších byl označován spíše kruh kolem B. Matěje, jež volil sobě k radě. Vedle této „Úzké rady“ scházel se podle potřeby širší sněm všech kněží a pracovníků bratrských sborů. Bratři křtili dítky v Jednotě narozené, ale křest doplňovali konfirmací odrostlých dětí. Nově přistupující křtili znovu, protože nepokládali za platné svátosti konané knězem římského svěcení. Ustáleno trojí členství v Jednotě: činajících, prospívajících (přijatých k svátostem) a konajících či dokonalých, totiž vyspělých údů, z nichž byli bráni funkcionáři sboru. Po-